

"וַנַּחֲרֵם אֶת כָּל עִיר מֵתָם... רַק הַבְּהֵמָה בַּזֹּזֵנוּ לָנוּ"

ביאור נפלא ברש"י תמוה

הרב יחזקאל סופר

190 דברים פרק ב

(לד) וַנִּלְכֹּד אֶת כָּל עָרָיו בְּעֵת הַהוּא וַנַּחֲרֵם אֶת כָּל עִיר מֵתָם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאֲרָנוּ שְׂרִיד: (לה) רַק הַבְּהֵמָה בַּזֹּזֵנוּ לָנוּ וְשִׁלַּל הָעָרִים אֲשֶׁר לְכַדָּנוּ:

רש"י על דברים פרק ב פסוק לד
(לד) מתים – אנשים.

בבית סיוחון נאמר בזנו לנו לשון ביזה שהיתה חביבה עליהם ובזזים איש לו וכסבאו לביזת עוג כזר היו שבעים ומלאים והיתה בזויה בעיניהם ומקרעין ומסליכין בהמה ובגדים ולא נטלו כי אם כסף וזהב לכך נאמר בזנו לנו לשון בזיון כך נדרש בספרי צפ' ויטב יסראל בשמים:

פירוש רש"י זה תמוה ומלא קושיות:

א. לכאורה כבר פירש רש"י ש"מתים" פי' "אנשים" בד"ה מתי מספר¹?

וראה הכתב והקבלה שם:

מתי מספר. נראה שאין 'מתי', 'מתים' אנשים סתם, כ"א חסרי כח מדוכאים ואומללים, כמו אל תיראי תולעת יעקב מתי ישראל כלומר חלושי ישראל, וכן יחי ראובן ואל ימת ויהי מתיו מספר, כלומר יהיה בו מעט מן החלשים ומדוכאים, וכן החרם כל עיר מתים במלחמת משה ויהושע...

ב. ומאידך, לא הסביר רש"י מאי טעמא שינה הכתוב לקרא דווקא כאן שם כה מוזר לאנשים: 'מתים'²?

ג. פתח בד"ה "מתים" ופירש משמעות תיבה נדירה זו: "אנשים"! – כל המשך דבריו נוגע לביאור תיבה אחרת "בזנו", הדורשת פתיחת ד"ה חדש. מה גם שתיבה זו היא רק בפסוק הבא³ [ג,ז]!

¹ בראשית לד, ופירש"י: מתי מספר - אנשים מועטים:

² ובפרט כאשר נאמר בחדא מחתא עם "הנשים והטף" שנהוג במקרא להזכירם: "אנשים נשים וטף".

ד. גם בפסוק הבא [ב, לה], אין כל קושי על אתר בתיבת "בזזנו", רק לאחר שרואים שלהלן שינה הכתוב לשונו וכותב "בזזנו", אם כן היה לרש"י להסביר שם טעם השינוי [כפי שעשה אמנם בעל הטורים].

ה. גם עצם הסברו של רש"י בטעם השינוי מוקשה: שהרי בבית סיחון שהיו "בזזים איש לו" מובן מדוע נוקט הכתוב "בזזנו לנו", אבל בבית עוג, ש"היתה בזויה בעיניהם והיו מקרעין ומשליכים"... היה לו לכתוב "וכל הבהמה ושלל הערים בזזנו" ותו לא! – "מאי משמע לנו"?

[וא"ת שמכאן הוכחת רש"י ש"כסף וזהב" כן "היו נוטלים", אף שלא הוזכר בכתוב, עדיין יוקשה שהרי מה שהיה "בזוי בעיניהם" לא היה "לנו" ומה שנטלו "לנו" לא היה בזוי...]

ו. גם לא הוצרך רש"י כלל לנמק השינוי מ"בזזנו" ל"בזזנו", כי כן דרך הכתובים לשנות מבנין "פעל" לבנין "נפעל"⁴ ולשניהם אותה משמעות.

ז. גם מסיים פירושו בסגנון נדיר: "כך נדרש בספרי פרשת וישב ישראל בשיטים", שלא כדרכו לכתוב "כדאיתא בספרי" [ואם חשש שיטעו ויחפשו בספרי פר' דברים, יוסיף מ"מ:] בפר' בלק".

התוכחה המרומזת

ויובהר בהקדם הקושי הכללי באריכות-תיאורו של משה החוזר בפני העם את כל פרטי מלחמת סיחון ועוג, כולל יחסם של לוחמי ישראל אל האוכלוסיה-האזרחית שבערים ואל השלל?

מה גם שבסיפור המקורי של מלחמות אלו, בעת שהתרחשו, בפרשת חוקת, מסופר רק על הנצחון, הכאת צבאם וכיבוש שטחי-ארצם, אבל לא מוזכרת השמדת כל האוכלוסיה-האזרחית ולא ביזת-השלל! מדוע א"כ כאן ראה משה צורך לפרט פרטים אלו?

³ ולהעיר שבפירוש הרש"ר הירש, תוקן מבנה הרש"י בהפרדת ד"ה מתים בפסוק לד לעצמו, והמשך פירש"י הועתק לפסוק לה. אבל לשיטתו היה צריך לתקן גם ד"ה חדש בפסוק הבא: "בזזנו", אבל שם מתחיל בתיבות "בבית סיחון"... ללא שום ד"ה!

⁴ ראה רש"י לדוגמא ויקרא ט, כד ד"ה וירנו: כתרגומו [שהוא מלשון שבת] ולא פירש מדוע לא אמר "וירנו". וכן "וילנו" במקום "ויתלוננו".

ואין לומר שבא בזה להזכיר את הניסים הנפלאים שעשה השם עמהם⁵, שהרי לזה די היה בתיאור הנצחון והכרעת האוייב, שהיתה למעלה מגדר הטבע, אבל מה "נס" יש בזה שלאחר הנצחון, השמידו את האוכלוסיה חסרת המגן וגם בזוזה?

ברם, מתוך ההנחה הבסיסית של רש"י בראש ספר דברים, שכל נאום של משה, בפני דור הבאים לארץ היה כולו "תוכחות", אלא שהוכיחן דרך רמז מפני כבודן של ישראל, סביר לומר שגם פירוט זה, של התנהגות בני ישראל עם האוכלוסיה-האזרחית, "תוכחה מרומזת" יש בו לבאי הארץ, על מנת שלא יחזרו בעת כיבוש הארץ על טעויותיהם בתקופת המדבר:

ההיו סיחון ועוג משבעת האומות?

מלשון הפסוק [ג,ח וגם ד,מז] בסיום תיאור מלחמת סיחון ועוג המכונים "מלכי האמורי", משמע לכאורה שהיו משבעת האומות של ארץ כנען, עליהם חלה המצווה "לא תחיה כל נשמה":

רמב"ן דברים פרק ב פסוק לד

(לד) ונחרס את כל עיר מתים והנשים והטף שהיו מן האמורי, ונצטוו בכך שנאמר (להלן כ טז) רק מערי העמים האלה אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה לא תחיה כל

נשמה, ואף על פי כן פתח להם בשלום שכך היא המצוה כאשר אפרש בעה"י (להלן כ, י). אבל לעוג מלך הבשן לא קרא לשלום, שהוא יצא אליו למלחמה קודם שבאו לעיר שלו כלל, וכבר פירשתי הענין בסדר זאת חקת (במדבר כא כא):

⁵ ילקוט שמעוני על אתר [רמז תתי] וז"ל: "למה צריך הכתוב לפותרו? אלא להודיע נסים של הקב"ה שהיו אוכלוסין הרבה, שאילו היו צריכין להכנס לכל עיר לעשות מלחמה לא היו יוצאין כל ימות השנה ביריחו כמה צרו עליה יהושע וכל ישראל שנאמר ויריחו סוגרת וגו' בסיחון אומר בזזנו ומלאו כרסן והעשירו, בעוג היו מבזין את הבזה לכך נאמר בזונו": [ודמשמע שיש בזה משום סיפור שבחיו של מקום כמה העשירים. לכן לא הזכיר היל"ש שום הנהגה שלילית: שהיו מקרעין ומשליכין וכדומה]

וכך פירש הרמב"ן על במדבר פרק לא פסוק כג
והזהיר אותם עתה בהגעלת כלי מדין מאיסורי הגוים, ולא אמר להם זה מתחלה
בכלי סיחון ועוג שלקחו גם שללם, כמו שאמר (דברים ב לה) רק הבהמה בזזנו לנו
ושלל הערים אשר לכדנו

והטעם, כי סיחון ועוג מלכי האמורי הם וארצם מנחלת ישראל היא, והותר להם
כל שללם אפילו האיסורים דכתיב (שם ו יא) ובתים מלאים כל טוב אשר לא
מלאות, ואמרו רבותינו (חולין יז) קדלי דחזירי אשתרי להו [=אפילו נתחי בשר חזיר
הותרו להם] אבל מדין לא היה משלהם ולא לקחו את ארצם, רק לנקום נקמתם
הרגו אותם ולקחו שללם ולכך נהג האיסור⁶ בכליהם

אבל לא זכיתי להבין דעתו, שהרי בפשוטו של מקרא, מיקומה של ארץ סיחון הוא
בין נחל ארנון למעבר יבוק ושל ארץ עוג הוא בבשן [הקרוי רמת הגולן] ושניהם
מעבר הירדן המזרחי שאיננו נכלל ב"ארץ כנען" שרק היא נחלת בני ישראל
המובטחת⁷, אם כן סיחון ועוג אינם משבעת האומות!

וכן דעת אור החיים על דברים פרק ג פסוק יג
...ואם תאמר והלא מצינו שהאמורי גם כן נזכר בשבעה עממין אשר אמר ה' שיתן
להם בעלותם בארץ מצרים והוא סיחון, דכתיב (במדבר כא כא) מלך האמורי,
וכתיב (שם כה) וישב ישראל בכל ערי האמורי...

זו אינה קושיא כי ערי האמורי האמורים בסיחון אינם מה שנתן ה' לאברהם,
כמו שגילה הכתוב בפירוש שם (פסוק כו) כי חשבון עיר סיחון וגו', והוא נלחם
במלך מואב הראשון, ויקח את כל ארצו מידו וגו', הרי שארץ סיחון מואבית היא,
אלא שזכה בה סיחון, ונקראת אמורי בשביל סיחון שהיה מלך על האמורי,
ולעולם לא באה בכלל מתנת שבעה אומות שהגיע זמנם:

ומה שקראם הכתוב "מלכי האמורי"⁸ יש לבאר [מלבד הסברו של אור החיים, גם]
ע"פ דעת רש"י, מפני שהם היו עזרים ומגינים של האמורי ושאר הכנענים:

רש"י על במדבר פרק כא פסוק כג
(כג) ולא נתן סיחון וגו' – לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו⁹ מס שהיה שומרם שלא יעברו
עליהם גייסות כיון שאמרו לו ישראל (במדבר כ) נעברה נא בארץך אמר להם כל עממי איני
יושב כאן אלא לשמרם מפניכם ואתם אומרים כך:

⁶ ראה רמב"ם פ"ח ממלכים ה"א שאיננו קושר בין היתר המאכלות האסורות ובין אם היו נחלת ישראל מלשוננו:
"חלוצי צבא כשיכנסו בגבול העכו"ם... מותר להן לאכול גבולות וטריפות ובשר חזיר [ולא הדגיש שהמדובר
דווקא בשבעה אומות]

⁷ ועיין פירושו במדבר כא, כא, שם"ל שמה שארץ סיחון ועוג נחשבת לנחלת ישראל היא, מהיותה מתוך "עשר
אומות" שהובטחו להם [שהרי ארצם היא בתחום קיני קניזי וקדמוני] אבל גם לדעתו אינם בכלל הארצות שניתנו
לישראל עתה בזמן יהושע בן נון!

⁸ ע"ד הדיון ברש"י במשפטים בפירוש "עבד עברי" שהוא עברי או עבדו של עברי – גם כאן "מלך שהוא אמורי"
או "מלך של האמורי"

⁹ וראה גם רש"י ריש פרשת בלק שגם עוג היה שומרם יחד עם סיחון.

חלוקת ארץ ישראל
לנחלות השבטים

אי לכך, עליהם לא נצטוו "לא תחיה כל נשמה" שהוא דין האמור אך ורק בשבעת עמי כנען, כמבואר בפרשת שופטים:

190 דברים פרק כ

(י) כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם: (יא) וְהָיָה אִם שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ וּפְתַחְתָּהּ לָךְ וְהָיָה כָּל הָעָם הַנִּמְצָא בָּהּ יִהְיוּ לָךְ לְמַסַּע וְעַבְדוֹךָ: (יב) וְאִם לֹא תִשְׁלַח עִמָּךְ וְעָשִׂיתָה עִמָּךְ מִלְחָמָה וְצָרְתָּ עָלֶיהָ: (יג) וּנְתַנָּה יְדוּד אֱלֹהֶיךָ בֵּינְךָ וּבֵין אֶת כָּל זְכוּרָהּ לְפִי חָרֵב:

(יד) רַק הַנָּשִׁים וְהַטָּף וְהַבְּהֵמָה וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר כָּל שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת שְׁלָל אִיבֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן יְדוּד אֱלֹהֶיךָ לָךְ: (טו) בֶּן תַּעֲשֶׂה לְכָל הָעָרִים הָרְחֹקֹת מִמֶּךָ מְאֹד אֲשֶׁר לֹא מִעָרֵי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה הֵנָּה:

(טז) רַק מִעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְדוּד אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נִחְלָה לֹא תִחְיֶה כָּל נִשְׁמָה: (יז) כִּי הִחָרֵם תִּחְרִימֶם הַחֲתִי וְהָאֹמֶרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי הַחִתִּי וְהַיְבוּסִי כְּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְדוּד אֱלֹהֶיךָ.

וכן פסק הרמב"ם יד החזקה - הלכות מלכים פרק ו

(ד) ואם לא השלימו או שהשלימו ולא קבלו שבע מצות עושין עמהם מלחמה והורגין כל הזכרים הגדולים ובוזזין כל ממונם וטפם ואין הורגין אשה ולא קטן שנאמר והנשים והטף זה טף של זכרים - במה דברים אמורים? במלחמת הרשות שהוא עם שאר האומות.

אבל שבעה עממין ועמלק שלא השלימו אין מניחין מהם נשמה שנאמר כן תעשה לכל וגו' רק מערי העמים לא תחיה כל נשמה...

הוי אומר שלפי פשוטו של מקרא, מה שישראל החרימו בארץ סיחון "כל עיר מתים והנשים והטף" נהגו שלא כשורה! שהרי לא הוזהרו להרגם...

ואם תאמר שישראל מעצמם חששו שמא יגדלו הטף ויהפכו לאויביהם וגם הנשים, אם יקחום שלל, עלולות להחטיאם בע"ז, עדיין יש מקום להוכיחם, כיצד תוצדק הריגת כל עיר מתים, שפירש רש"י "אנשים" ורמז בזה שהמדובר בזקנים וחלשים¹⁰,

כמאמר הכתוב: "לא היתה קריה אשר שגבה מאתנו" כלומר, לאחר מפלת צבאו בשדה הקרב מחוץ לערים, לא נותר בתוככי ה"קריה" שום כח צבאי לוחם, כי אם "מתים" אנשים חסרי כח...

נמצא שמשם רבנו 'רומז' להם תוכחה-מוסרית:

¹⁰ כלומר, "אנשים" הנחשבים כ"מתים", שלכן נשארו בעיר ולא יצאו למלחמה, שהרי אם מדובר באנשי צבאו של סיחון כבר נאמר לעיל [ב,לג.] "ונך אותו ... ואת כל עמו" [הלוחמים].

הרי במילא עתידין אתם לעבור את הירדן והאוכלוסיה האזרחית שבעבר הירדן המזרחי, לא תאיים על בטחונכם בעתיד וגם לא יחטיאוכם אם תשאירו אותם בעריהם שמעבר לירדן¹¹, ממילא אין לכם שום תועלת בהריגתם!

ויתכן לומר בדרך אפשר, שגם אז בחזירתם מהמלחמה עם סיחון ועוג, הוכיחן משה לאחר מעשה על התנהגותם עם האוכלוסיה האזרחית ומאז אמנם נזהרו שלא להרוג האוכלוסיה הבלתי-לוחמת, כפי שמצינו במלחמתם עם מדין:

ספר במדבר פרק לא

(ט) וַיֵּשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת טַפָּם וְאֶת כָּל בְּהֶמְתָּם וְאֶת כָּל מִקְנֵהם וְאֶת כָּל חֵילָם בְּזֹזוֹ:

ומה שקצף עליהם משה הוא: "החיייתם כל נקבה", היינו גם אלו ש"הן הנה היו לבני ישראל למסר מעל בה' על דבר פעור", כאשר הנשים הראויות להיבעל, הן היו מטרת המלחמה, לנקום במדין שהחטיאום, אבל הטף והנשים שאינן ראויות להיבעל, טוב עשו שהחיו אותן!

וזוהי "תוכחתו המרומזת" של משה אליהם בהזכירו להם את התנהגותם במלחמת סיחון ועוג: מדוע חיסלתם את האוכלוסיה האזרחית, הבלתי-מסוכנת לכם?!

ובזה יובן סדר המשך הדברים ברש"י:

לאחר החרמת ה"מתים" [האוכלוסיה החלשה] – ממשיך רש"י לבאר מה שהשתלשל מאכזריות מיותרת זו, שהביאתם לביזה היסטורית במלחמת סיחון ש'הביזה היתה חביבה עליהם? 'חביבות-החמרנות' הלזו היא גרמה להם במלחמת עוג לבולמוס של ביזה, עד כדי כך ש'בזונו' לא רק כדי צרכם¹² אלא "שהיו שבעים ומלאים והיתה בזויה בעיניהם ומקרעין ומשליכין¹³...

וזאת, במקום להעניק לאוכלוסיה האזרחית את נפשם לשלל ולהותיר את העודפים הבזויים בעיניהם למחייתה, ומואנדהאליזם זה השתלשל, שלמרות היותם עמוסי-ביזה "לא נטלו אלא כסף וזהב", כלומר, מלבד שבמלחמה הבאה עם עוג המשיכו

¹¹ יצויין שבעת מלחמת סיחון ועוג, טרם ידעו שבני גד וראובן עתידין להתנחל שם [ולא היה להם לחשוש שעלולים ללמוד מאותה אוכלוסיה חלשה דרכי עבודה זרה] ואולי זו היתה הסיבה שמשו רבנו מצידו לא מנעם בשעת מעשה מהשמדת האוכלוסיה האזרחית, כי כלפי שמיא גליא שלעתיד יישבו שם בני גד וראובן ואם היו מותירים אותם שם, עלולים היו להיות להם "לשיכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם"...

¹² השווה ללשון הרמב"ם דלעיל הל' מלכים בקשר להיתר במאכלות אסורות בעת מלחמה, שהוא רק "אם ירעב ולא מצא מה יאכל".

¹³ שיש בזה גם איסור "בל תשחית" הקשור גם הוא ל"כי תצור על עיר... לא תשחית עצה".

שוב¹⁴ ביחסם האכזרי לחסל את האוכלוסיה שלא נצטוו להרגה, גם] הוסיפו ללשוש עיניהם [שלא ידעו שבעה] אל הנהנתנות-הרכושנית המוגזמת...

ומה היו התוצאות הנוראות של המידות המגונות הללו [אכזריות לחיי-אדם, וואנדאליזם, רכושנות חסרת מעצורים]? זה גרם להם, בסופו של דבר, להיכשל בבנות מדין ב'שיטים', אירוע שהתרחש אחרי מלחמת סיחון ועוג] והכל התחיל מהשמדת ה'מתים', האוכלוסיה הבלתי לוחמת...

וזאת ממשיך רש"י ורומז [מפני כבודן של ישראל]: "כך נדרש בספרי¹⁵, בפרשת וישב ישראל בשיטים" שהמשכו של הפסוק הוא "ויחל העם לזנות אל בנות מואב", מדרשת הספרי שם מובן: כיצד הגיעו לשפל מוסרי שכזה ובאופן ציבורי¹⁶ ללא כל בושה?

ספרי פרשת בלק פיסקא א

וישב ישראל בשיטים ויחל העם לזנות. אין ישיבה בכל מקום כי אם קלקלה שנא' וישב העם לאכל ושתה ואומר וישבו לאכל לחם. ר' עקיבא אומר כל פרשה שהיא סמוכה לחברתה למדה הימנה..... ד"א וישב ישראל בשיטים במקום השטות לפי שהיו ישראל במדבר לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון באו ועשו מלחמה עם סיחון ועוג ונפלו בידו ונטלו כל מה שלהם....

אבל משנתמלאו ישראל מן הבזה התחילו מבזים את הבזה מקרעים כסות ומשליכים ומקרעין בהמה ומשליכים לפי שלא היו מבקשים אלא כלי כסף וכלי זהב שנאמר שם וכל הבהמ' ושלל הערים בזונו לנו.

באו וישבו להם בשיטים במקום השטות באותה שעה עמדו עמונים ומואבים ובנו להם מקולי מבית הישימות ועד הר השלג והושיבו שם נשים ומוכרים כל מיני בשמים והיו ישראל אוכלים ושותים באותה שעה אדם יוצא לטייל ומבקש ליקח לו חפץ מן הזקנה והיתה מוכרת לו בשווי וקטנה קוראה ואמרה לו מבפנים בוא וקח לך בפחות והיה הוא לוקח הימנה ביום הראשון וביום השני. וביום הג'

¹⁴ ואם תאמר: והלא מקרא מפורש דיבר הכתוב [ג,ב]. במלחמת עוג: "ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמורי" דמשמע שניחא ליה לקב"ה הנהגתם? יתכן שכוונת הכתוב היא לעשות כן לכוח הלוחם כדמשמע בכתוב [ג,ב]. לפני מלחמת עוג: "כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו [הלוחמים] ואת ארצו [שקניתם זכות לשבת בה מדין כיבושה] ועשית לו [לכוח הלוחם] כאשר עשית לסיחון מלך האמורי", אבל לא לאוכלוסייתו האזרחית הבלתי לוחמת!

¹⁵ וכוונתו להדגיש שאינו מתכוון לנדרש בילקוט שמעוני, שם לא מתפרשת הנהגתם לגנאי!
¹⁶ וכפי שהעירוני להתייחסות של הרבי לנושא שלנו: "בפרט שהבן חמש למקרא כבר למד אודות שלומית בת דברי שם פירש": "שהיא לבדה היתה זונה" ומעולם לא מצינו שנכשלו בעריות, ולפתע נכשלו בבת אחת "ויהיו המתים במגיפה עשרים וארבעה אלף"? [ראה לקוטי שיחות ח"י"ח שיחה א' לפרשת מטות אות ה. ועיי"ש הערה 30 שנוגע בנדו"ד]

אמרה לו היכנס לפנים וברור לך לעצמך אי אתה בן בית והיה נכנס אצלה והצרצור מלא יין אצלה מיין העמוני שעדין לא נאסר יין של גוים לישראל. אמרה לו רצונך שתשתה יין והוא היה שותה והיה היין בוער בו ואומר לה השמע לי והיא מוציאה דפוס של פעור מתחת פסיקין שלה ואומרת לו רבי רצונך שאשמע לך השתנה לזה ואומר לה וכי לעיני אני משתחווה אמרה לו וכי מה איכפת לך אינו אלא שתגלה עצמך לו...

ואולי יש לומר, שלכן שינה הכתוב מ"בזונו" שהוא פעולה אקטיבית, ל"בזונו", שאינו מוסב על ה"ביזה" ש"היתה בזויה בעיניהם" נכי אז היה לו לכתוב: "בזינו" או "ביזינו" [את השלל], אלא מוסב על ישראל בלשון "נפעל" היינו ש"התבזינו" ובאנו לידי "בזיון"¹⁷...

וכנגד השתלשלות הסיאוב-הערכי הלזה, מזהיר משה בתוכחה מרומזת את דור באי הארץ, על בסיס מה שאירע להם בעבר, שהסתאבות-רכושנית מובילה גם להידרדרות-דתית, עד כדי זנות ועבודה זרה!

כאמור בהמשך נאומו של משה בפרקים הבאים, אותו עיקרון:

190 דברים פרק ו

(י) וְהָיָה כִּי יִבְיֹאךָ יְדֹד אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיָּעֶקֶב לֵאמֹר לְךָ עָרִים גְּדֹלֹת וְטֹבַת אֲשֶׁר לֹא בְנִיתָ: (יא) וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוֹב אֲשֶׁר לֹא מְלֵאתָ וּבָרֶת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא חָצַבְתָּ כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נָטַעְתָּ וְאֹכֵלֶת וְשֹׁבַעַת: (יב) הַשֹּׁמֵר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת יְדֹד אֲשֶׁר הוֹצִיאָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

(1) 190 דברים פרק ח

(יב) פֶּן תֹּאכַל וְשֹׁבַעַת וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וְיִשְׁכַּבְתָּ: (יג) וּבִקְרָךְ וְצֹאנֶךָ יִרְבּוּ וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה לְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְךָ יִרְבֶּה: (יד) וְרָם לְבָבְךָ וְשִׁכַּחְתָּ אֶת יְדֹד אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

.... (יט) וְהָיָה אִם שָׁכַחְתָּ תִּשְׁכַּח אֶת יְדֹד אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הָעֵדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲבֹד תֵּאבְדוּ:

¹⁷ ולכן נקט רש"י "לשון בזיון" ולא אמר "לשון ביזוי".

מ'רמז דקדוקי למסר-ערכי

מסיכום מגמת רש"י בפירושו זה נמצאת למד: שתכלית פירוש רש"י לא היתה רק פירוש-מילולי של תיבת "מתים" כשלעצמה¹⁸, וגם לא היתה מגמתו לתרץ את שינוי הלשון מ"בזזנו" לבזזנו" כי כן דרך הלשון העברית, אבל מפירושו יובן מה מסתתר מאחורי השינוי דווקא בפסוק השני.

כי כל תכליתו של רש"י היתה לבאר את התמיהה בכללות הסיפור מה ראה משה להאריך בפרטים שוליים, שאינם מגדילים הנס [שלכן לא הוזכרו במקורם בפרשת חוקת]?[

לכן פתח בביאור "מתים" [לבאר טעם שינוי הלשון, כי מדובר ב"אזרחים שנחשבים ל"מתים", אותם הרגו ללא תועלת] – ולא זו בלבד, אלא שבזזו מעבר לצרכיהם ובצורה וואנדאלית, עד שמחמדתם להתעשרות מוגזמת, באו ל"וישב ישראל בשיטים", זוהי מגמת משה בספרו להם כל הפרטים הללו, [לא להפליא בניסים, גם לא להפליא בשבחם ש"הצליחו" בהשמדה וביזה...] אלא שמשה עשה זאת באופן של "תוכחה מרומזת" וגם רש"י מבאר לנו את תהליך-הידרדותם ב'רמז'¹⁹...

¹⁸ שהרי כבר פירשה רש"י בד"ה מתי מספר [בראשית לד, ל].

¹⁹ ולכן לא פירש בתיבת 'מתים' שהכוונה ל'אנשים חלשים', נמצא שהעיקר [לפי הרעיון שבפנים] חסר מן הספר, כי לא רצה 'לפרש' גנותן של ישראל והותיר 'תוכחה' זו לאלו המבינים דבר מתוך דבר, על פי קישור העניינים שבהמשך דברי רש"י [כפי שבארנו בפנים]